

Боружева С.Ш., Стамалиева К.А.

ОКУУЧУЛАРДЫ ЖАЛПЫ РЕСПУБЛИКАЛЫК ТЕСТИРЛӨӨГӨ ДАЯРДООНУН ЫКМАЛАРЫ

Боружева С.Ш., Стамалиева К.А.

СПОСОБЫ ПОДГОТОВКИ УЧАЩИХСЯ К ОБЩЕРЕСПУБЛИКАНСКОМУ ТЕСТИРОВАНИЮ

S. Borueva, K. Stamaliev

METHODS OF PREPARING STUDENTS FOR GENERAL TESTING

УДК: 510

Бул макалада ар бир мектеп бүтүрүүчүлөрүнүн жалпы республикалык тестирилөөгө (ЖРТ) натыйжалуу даярдануунун суроолору каралган. Ар бир мектеп бүтүрүүчүлөрү жогорку окуу жайларга өтүш үчүн сөзсүз ЖРТдан өтүүсү зарыл жана анын жыйынтыгы менен ал каалаган адистиге тандай алат. Ошондой эле бүтүрүүчүлөрдү ЖРТ га даярдоонун ыкмалары көрсөтүлгөн, себеби ар бир окуучуну ЖРТ га канттип даярдануу керек жана жогорку балдарды канттип алуу керек деген суроолор тынчсыздандырат. Бул макалада ЖРТга даярдануу боюнча төмөнкү маалыматтар берилген: ЖРТга даярдануу үчүн атайын түзүлгөн тесттердин топтомунан турган китептер (математика) жана негизги тесттин ар бир бөлүмү боюнча видео сабактар бар, ошондой эле интенсивдүү билим берүүнүн негизинде, башкача айтканда, балдардын кабыл алуусун тездетип, тапшырмаларды өздөштүргөнгө жардам берүүгө басым жасаган ар кандай кошумча окуу курстары жетишерлик көп. Ошону менен бирге ЖРТ га даярданууга канчалык ар тармактуу шарттар түзүлгөнүнө, мүмкүнчүлүктөрдүн жетиштүү экендигине карабастан бүтүрүүчүлөрдүн кандайдыр бир бөлүгү ЖРТдан жакшы жыйынтыкка жете беришпегендиги белгиленген. Жыйынтыгында, жакшы көрсөткүч бир гана окуу материалдарынын, кошумча окуу курстарынын жетиштүү деңгээлде болуусунан гана эмес ар бир окуучунун жеке активдүү иш аракетинен да толук көз каранды деп жыйынтык чыгарылган.

Негизги сөздөр: жалпы республикалык, тестирилөө, жогорку балл, даярдануунун ыкмалары, логикалык маселелер, интенсивдүү окутуу, курстардын түрлөрү, жекече активдүүлүк, тесттердин топтому, тез өздөштүрүү, геометриянын элементтери.

В этой статье рассмотрены вопросы эффективной подготовки каждого выпускника средней школы к Общереспубликанскому тестированию (ОРТ). Ведь каждому выпускнику, чтобы поступить в высшее учебное заведение, необходимо в обязательном порядке пройти ОРТ и по его результатам он имеет право на выбор профессии. Также показаны способы подготовки выпускника к ОРТ, так как каждого выпускника волнует вопрос о том как эффективно подготовиться к ОРТ и как набрать высокие баллы. В статье даны информации по подготовке к ОРТ такие как: имеются книги, состоящие из набора тестов (математика и кыргызский язык) и видеоуроки по каждому разделу основного теста, а также обучающие программы на основе интенсивного образования, т.е. для ускорения усвоения детьми заданий существует более чем достаточно различных дополнительных учебных курсов, которые направлены на быстрое усвоение заданий. А также отмечено, что независимо от того, насколько разносторонне созданы условия для подготовки к ОРТ и на достаточные возможности, какая-то часть выпускников не достигает

хороших результатов по ОРТ. В итоге сделан вывод, что хороший показатель полностью зависит не только от наличия достаточного количества учебных материалов, дополнительных учебных курсов, но и от индивидуальной активности каждого учащегося.

Ключевые слова: общерееспубликанское тестирование, высокий балл, способы подготовки, логические задачи, интенсивное обучение, виды курсов, индивидуальная активность, набор тестов, быстрое усвоение, быстрый устный счет, элементы геометрии.

This article discusses the issues of effective preparation of each high school graduate for the Republican Testing (ORT). After all, every graduate, in order to enter a higher educational institution, must undergo ORT without fail and, according to its results, he has the right to choose a profession. The methods of preparing a graduate for ORT are also shown, since each graduate is concerned about how to effectively prepare for ORT and how to score high points. The article provides information on preparing for ORT, such as: there are books consisting of a set of tests (mathematics and the Kyrgyz language) and video tutorials for each section of the main test, as well as training programs based on intensive education, i.e., to speed up the assimilation of tasks by children there are more than enough various additional training courses that are aimed at quickly mastering tasks. It was also noted that no matter how versatile the conditions for preparing for ORT are and for sufficient opportunities, some of the graduates do not achieve good results in ORT. As a result, it was concluded that a good indicator completely depends not only on the availability of a sufficient number of teaching materials, additional training courses, but also on the individual activity of each student.

Key words: republican testing, high score, methods of preparation, logical tasks, intensive training, types of courses, individual activity, a set of tests, rapid assimilation, rapid oral counting, elements of geometry.

Жалпы республикалык тестирилөө (ЖРТ) деген сөз азыр ар бир окуучунун басса-турса оюнунан кетпей турган чагы. Мектеп бүтүрүүчүлөрү окуу жайга тапшыруу үчүн май айында жалпы республикалык тестирилөөдөн өтүп, жыйынтыгына жараша кесип тандайт. Жалпы республикалык тестирилөө Кыргызстанда 2002-жылдан баштап өткөрүлүп келе жатканы баарыбызга маалым. 2002-жылы USAID жана Билим берүү жана илим министрлиги биргелешип Жалпы республикалык тестти (ЖРТ) иштеп чыгып, ишке ашыруунун башатында турган.

Сураштыра келгенде окуучулар бул «сыноого» ар кандай ыкма менен даярданышат. Борбордо жашагандардын көбү атайын даярдоо курстарына барса, элеттегилердин китеп, тесттин колдонмолору менен камынуудан башка жолу жок. Тест тапшы-

ИЗВЕСТИЯ ВУЗОВ КЫРГЫЗСТАНА, № 4, 2021

рууда эмнелерди эске алуу керек, көбүрөөк упайды кантип алуу керек жана кандай ыкма менен даярдык көрүү натыйжалуу деген суроолор ар бир окуучуну түйшөлтпөй койбосо керек.

ЖРТга даярдоо жолдору тууралуу кеп кылсам, балдар үчүн атайын түзүлгөн тесттердин топтомунан турган китептер (математика жана кыргыз тили) жана негизги тесттин ар бир бөлүмү боюнча видео сабактар бар, ошондой эле интенсивдүү билим берүүнүн негизинде, башкача айтканда, балдардын кабыл алуусун тездетип, тапшырмаларды өздөштүргөнгө жардам берүүгө басым жасаган ар кандай кошумча окуу курстары жетишерлик көп (Секом, Б. Салымбековдун бизнес-мектеби, Глокал ж.б.). ЖРТга даярданууга канчалык ар тармактуу шарттар түзүлгөнүнө, мүмкүнчүлүктөрдүн жетиштүү экендигине карабастан бүтүрүүчүлөрдүн кандайдыр бир бөлүгү ЖРТдан жакшы жыйынтыкка жете беришпейт. Демек, жакшы көрсөткүч бир гана окуу материалдарынын, кошумча окуу курстарынын жетиштүү денгээлде болуусунан гана эмес ар бир окуучунун жеке иш аракетинен да толук көз каранды.

Жалпы республикалык тестти түзгөн Билим берүү жана окутуу ыкмаларын баалоо борбору бар. Аларда бардыгы жабык жүргүзүлөт, бир да маалымат сыртка чыкпайт. Бирок өз сайтында билимди текшерип көрө турчу тесттер бар. Биз ошол материалдардын негизинде окутуп жатабыз.

Ал эми математика ЖРТ нын негизги бөлүгүн түзгөндүктөн, бизге акыркы жылдары ЖРТ га даярдоо боюнча консультация сурап келгендердин санынын көбөйүүсүнөн улам, 2014-жылы ЖРТга даярдануу окуу куралын доцент К.А. Стамалиева менен биргеликте жарыкка чыгардык. 2018-жылы ушул эле окуу куралы орус тилинде басылып чыгып, бүтүрүүчүлөр арасында колдонулуп келет.

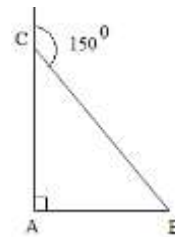
Талас мамлекеттик университетинде «Роза Отунбаеванын демилгеси» Эл аралык коомдук фондунун колдоосу менен «Аялзаты илимде жана техникада» аттуу программа менен биргеликте 2016-жылдын январь айында Талас облусунун 9-11-класстардын окуучуларына 10 күндүк «кышкы мектеп» уюштуруп, аталган мектептин координатору п.и.к., доцент К.А. Стамалиева, ал эми ассистенти мен, С.Ш. Боруева иш алып барганбыз. Кышкы мектепте 9-11-класстарынын окуучуларын ЖРТга фондун каржылоосунун негизинде даярдап, Талас облусунун айрым бүтүрүүчүлөрүнүн ЖРТнын негизги тестти боюнча билимдерин өнүктүрүүгө аз да болсо шарт түзүп бере алдык.

Бул ал жакта берилгендер тестирилөөдө туш келет деген кепилдик жок. Мындан улам балдарды чаташтырбайлы деп баарын системалаштырдык.

Маселен, тестте жазылгандар менен окуу китептериндеги берилгендерди салыштырып, кайсы класстын программасына тиешелүү экендигин аныктайбыз дагы, ошого жараша өзүбүздүн тестти түзөбүз.

Бизде ЖРТдеги тест башка, мектептеги тест башка деген тенденция бар. Жок, бирдей эле. Болгону берүү структурасы башкачараак. Мисалы, математика боюнча функциянын графигин түзүлө деп 11-класстын китебинде берилсе, ЖРТда эки функциянын аналитикалык формуласын берип туруп, аргументтин бирдей маанисинде функциялардын маанилерин салыштыргыла деп колонкаларга бөлүп коюп жатышат. Окуучу китепте тилкени (колонканы) көрбөгөндүктөн башкача эсеп келгендей сезет. Биз балдарга ушундай нерселерди түшүндүргөнгө аракет кылабыз. Анда ЖРТнын математика предметинен биринчи жана экинчи бөлүмдөрүндөгү айрым тапшырмаларга токтололу.

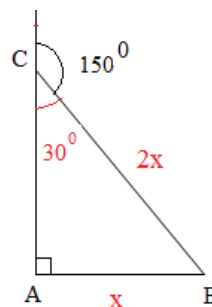
Математика I бөлүмүндө А жана Б тилкелериндеги чондуктарды салыштырууга 30 мисал берилет (тестти тапшыруу убактысы 30 мүнөт):

$$AB + BC = 27;$$

BC

27

Чыгаруу:

$$x + 2x = 27; 3x = 27; x = 9; BC = 2x = 2 \cdot 9 = 18$$

Жообу: Б тилкесиндеги чондук чоң.

1. {9; 2; 5; 7; 10; 9; 2; 9; 11; 10; 10} сандардын катары берилген.

медиана

9

Чыгаруу: Сандардын катарын өсүү тартибинде

ИЗВЕСТИЯ ВУЗОВ КЫРГЫЗСТАНА, № 4, 2021

жазып алабыз:

2; 2; 5; 7; 9; 9; 9; 10; 10; 11

медиана: $\frac{9+9}{2} = \frac{18}{2} = 9$

Жообу: А жана В тилкелериндеги чоңдуктар барабар.

$$2. \frac{a+b}{2} = 5; \frac{k+m+p}{3} = 5$$

$$\frac{a+b+k+m+p}{5} = 5$$

$$\frac{a+b}{2} = 5 \Rightarrow a+b = 10$$

$$\frac{k+m+p}{3} = 5 \Rightarrow k+m+p = 15$$

$$\frac{a+b+k+m+p}{5} = \frac{10+15}{5} = 5$$

Жообу: А жана В тилкелериндеги чоңдуктар барабар.

$$4. \frac{n - (n - 4)}{1} = -3$$

Чыгаруу: көпчүлүк окуучулар бул тилкелердеги чоңдуктар салыштырылбайт, себеби n дин мааниси кандай сан экени белгисиз деп ойлошот. Бул мисал, кадимки эле кашааларды ачуу эрежесинин негизинде $n - (n - 4) = n - n + 4 = 4$ болот.

Жообу: А тилкесиндеги чоңду чоң болот.

$$5. \frac{a}{a-b} = \frac{4}{6}$$

$$\frac{a}{a+b} = \frac{a+b}{a}$$

Чыгаруу: $\frac{a}{a-b} = \frac{2}{3} \Rightarrow 3a = 2a - 2b$
 $3a - 2a = -2b, a = -2b$

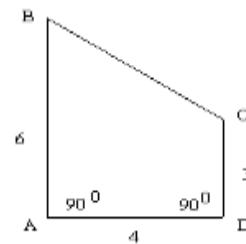
2020-жылкы Жалпы республикалык тестирлөөнүн жыйынтыгына токтолуп кетсек:

$$\frac{a}{a+b} = \frac{-2b}{-2b+b} = \frac{-2b}{-b} = 2$$

$$\frac{a+b}{a} = \frac{-2b+b}{-2b} = \frac{-b}{-2b} = \frac{1}{2}$$

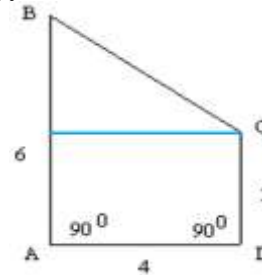
Жообу: А тилкесиндеги чоңдук чоң.

Математика II бөлүмүндө 30 мисал берилет (тести тапшыруу убактысы 60 мүнөт):

Эгерде жогорудагы келтирилген сүрөттө $AB=6$, $AD=4$, $CD=3$ болсо, анда төрт бурчтуктун периметри эмнеге барабар?

Чыгаруу:

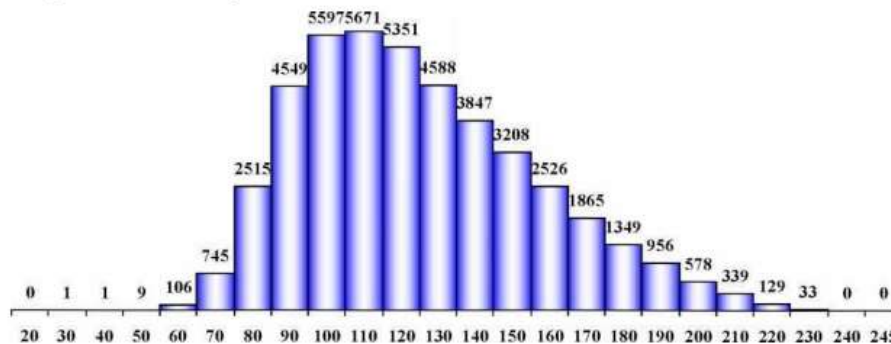

$$BC = \sqrt{4^2 + 3^2} = \sqrt{16 + 9} = \sqrt{25} = 5$$

$P = 4 + 3 + 5 + 6 = 18$ эгерде $3x + 7 = 78$ болсо, анда $\sqrt{3x-7} = ?$

Чыгаруу: $3x + 7 = 78 \Rightarrow 3x = 71$

$$\sqrt{3x-7} = \sqrt{71-7} = \sqrt{64} = 8$$

Бүтүрүүчүлөрдүн 82% ы (35572) 150 баллдан кем, 13% ы (5665) 150 дөн 180 ге чейинки баллдарды, ал эми 5% (2008) 180ден жогорку баллдарды алышкан. Жыйынтыгында ЖОЖдорго тапшыруу көрсөткүчү төмөндөгүдөй болгон:

ЖРТ тапшырган окуучулардын бюджеттик жана контракттык орундарга таптырууларынын сандык көрсөткүчү

2020-жылкы Жалпы республикалык тестирилөөнүн жыйынтыгына акыркы 15 жыл ичиндеги эң төмөнкү көрсөткүч болуп, анын негизинде бүтүрүүчүлөрдүн 53,12% ы ЖОЖдорго өтө алган эмес. Албетте, мындай жыйынтыкка учурдагы оор кырдаал, COVID-19 пандемиясы таасирин тийгизгени баарыбызга белгилүү болсо керек.

Демек, ЖРТ тапшыруу учурунда ар кандай факторлор роль ойнойт. Баланын мүнөзү, ошол күнкү маанайы, ден соолугу да таасир этет. Бала ЖРТга тапшыруу жашоодогу бир күнкү сыноо экендигин, андан аркы жашоосуна таасир этерин билиши керек. Бирок ушул тесттен өтпөй же жаман балл алып калса, жашоосу ушуну менен бүтүп калбастыгын, турмушта көп сыноолор бар экенин эске алышы кажет. Мындай кырдаалда мектеп психологдору, класс жетекчилер, ата-энелер иш алып барышы керек.

Балага ар дайым мотивация зарыл. Мисалы, бизде «сенден эч нерсе чыкпай калды, ушундай эле болосун» деп шагын сындыргандар бар. Белгилүү жаратман Томас Эдисонду мектептен кем акыл деп

чыгарып койсо, энеси ага бир эле кат менен «сенин балаң өтө акылдуу экен, биздин мектеп мындан ары аны окута албайт» деп жооп берип койду эле, келечекте гений болуп чыкты. Көрдүнөрбү, мотивация канчалык роль ойнорун. Баланын ийгилиги мугалимдер менен ата-эненин биргелешкен аракетинен көз каранды.

“Талыкпаган эмгек кылбай туруп бактылуу болм деген адам үрөн сеппей туруп түшүмдү күткөнгө тете» дегендей, эки-үч айда курстан окуп жогорку көрсөткүчкө жетип, алтын сертификат алам деген ойдон алыс болуу керек. 11 жыл ойноп жүрүп алтын сертификат алуу – акылга сыйбаган иш. Албетте, жакшы жыйынтыкка башталгыч класстан тарта окуган бала ээ болот. Анткени тестирилөө 5-11-класстын программасынын негизинде түзүлөт. Негизи аракет кылып даярданып, тиешелүү деңгээлде балл топтоого болот.

Адабияттар:

1. Стамалиева К.А., Боруева С.Ш., Математика: Методическое пособие для подготовки к ОРТ. – Б.:2018. – 288 с.
2. Стамалиева К.А., Боруева С.Ш., Математика: ЖРТ даярдануу боюнча окуу куралы. – Б.:2014.-288б.
3. zhalpy-respublikalyk-testke-dayardyk-boyuncha-material.html (КРдин эмгек сиңирген мугалими Гүлнара Дайырбекованын маеги)
4. 2020-жылы Жалпы республикалык тест жүргүзүүнүн жана Кыргыз Республикасынын ЖОЖдорундагы гранттык жана контракттык орундарга кабыл алуунун жыйынтыктары: Билимди баалоо жана окутуу усулдары борборунун отчету. – Б.: 2020. – 127 б.
5. www.testing.kg
6. Дүйшеева Г.Ж., Боруева С.Ш. Применение компьютера при решении систем линейных уравнений. // Известия ВУЗов Кыргызстана. 2016. №. 11-2. С. 130-134.
7. Термечикова А.М. Проблемы внедрения компьютерного тестирования системе образования. // Известия ВУЗов Кыргызстана. 2019. №. 4. С. 107-109.

